

УДК 342.9:340.13

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ КАТЕГОРІЇ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В ПУБЛІЧНОМУ ПРАВІ

Костянтин СІНЯНСЬКИЙ,
аспірант кафедри міжнародного,
європейського права та цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

АНОТАЦІЯ

У статті аналізуються підходи до категорії «зобов'язання» в окремих галузях права, зокрема адміністративному, фінансовому, податковому, бюджетному. На основі наявних досліджень аналізуються погляди вчених-правознавців на можливість використання категорії «зобов'язання» як категорії публічного права. Розглянуто підходи до розуміння категорії «інтерес» як критерію поділу права та правових категорій на публічні та приватні. Досліджено поняття, ознаки та принципи публічного права як сфери застосування категорії «зобов'язання у публічному праві». Проаналізовано законодавчі акти публічного права щодо використання категорії зобов'язання. Автор надає визначення поняття «зобов'язання у публічному праві».

Ключові слова: зобов'язання, публічне право, принципи публічного права, ознаки публічного права, інтерес, зобов'язання в публічному праві.

CONCERNING TO THE USE OF THE LIABILITY CATEGORY IN PUBLIC LAW

Kostiantyn SINIANSKYI,
Postgraduate student at the Department
of International, European and Civil Law
Institute of Law of Sumy State University

SUMMARY

Approaches to the category of “obligation” in certain branches of law have been analyzed in the article, in particular administrative, financial, tax, and budget. On the basis of existing studies, the views of scholars on the possibility of using the category of “obligation” as a category of public law have been analyzed. Approaches of understanding the category of “interest” have been considered as a criterion for division of right and legal categories into public and private. The concept, features and principles of public law as a sphere of application of the category “obligation in the public law” have been investigated. Legislative acts of public law concerning the use of the obligation category have been analyzed. The author gave the definition of “obligation in public law”.

Key words: obligation, public law, principles of public law, signs of public law, interest, obligation in public law.

Постановка проблеми. Суспільним відносинам, які врегульовані нормами права, притаманна тенденція постійно змінюватись та еволюціонувати. Відповідно, мають змінюватись підходи до сприйняття тих чи інших правових явищ та категорій, які виникають внаслідок врегулювання законодавцем тих чи інших суспільних відносин. Однією з таких категорій є зобов'язання. Категорія «зобов'язання» з'явилась ще за часів римського права і до недавнього часу вважалась категорією з суто приватно-правовою природою. Проте останнім часом юридична наука впевнено доводить, що поступово відбулась еволюція категорії «зобов'язання» та з'явилась можливість її застосувати не лише як категорію приватного права, а й як категорію публічного права. З огляду на це постала необхідність наукового дослідження категорії «зобов'язання у публічному праві». З точки зору практичного застосування це дослідження може використовуватись для удосконалення способів правового регулювання відносин між державою у особі її органів, з одного боку, та юридичними особами і громадянами, з іншого, що призведе до вироблення механізму взаємного контролю за виконанням своїх обов'язків обома сторонами. З точки зору подальшого державотворення України це дослідження є актуальним, оскільки пропонуються нові принципи регулювання відносин між державою (в особі її органів),

з одного боку, та громадянами, а також юридичними особами, з іншого, шляхом використання нових підходів до розуміння категорії «зобов'язання у публічному праві».

Метою цієї статті є дослідження зобов'язання як категорії публічного права, а **завданням** – надання визначення поняття «зобов'язання у публічному праві».

Аналіз останніх досліджень. Натепер доктринальним вважається підхід, відповідно до якого зобов'язання є цивільно-правовою категорією. І саме в цьому руслі здійснюються дослідження і до цього часу. Вузького дослідження зобов'язання як категорії публічного права не проводилось. Проте окремі спроби дослідити категорію «зобов'язання» в публічних галузях права епізодично проводились. Науковці залежно від напрямку їх досліджень розглядали можливість використання категорії зобов'язання в розрізі окремої галузі права. Так, наприклад, Д.О. Гетманцев досліджував зобов'язання як категорію фінансового права, окресливши поняття «фінансово-правове зобов'язання» як «публічне правовідношення між державою, з одного боку, та фізичними і юридичними особами, з іншого, яке виникає, змінюється і припиняється в процесі мобілізації, розподілу, перерозподілу та використання публічних фондів коштів та пов'язаних з ними об'єктів та полягає у взаємозв'язку та взаємозумовленості прав і обов'язків кожної зі сторін

й забезпечується засобами юридичної відповідальності» [1, с. 186]. Н.Т. Гергелюк, яка досліджувала можливість застосування категорії зобов'язання в адміністративному праві, зазначила, що адміністративно-правове зобов'язання – це «вид адміністративних правовідносин публічно-сервісного характеру, що виникають між органами виконавчої влади та/або фізичними і юридичними особами, колективними суб'єктами (утвореннями) у сфері публічного управління з метою реалізації публічного інтересу, відповідно до яких одна сторона зобов'язана вчинити на користь іншої сторони певну дію, а друга сторона вимагати від неї виконання зобов'язання, що має результатом прийняття нормативного або індивідуального адміністративно-правового рішення (акта, договору)» [2, с. 27]. Ж.В. Завальна надала узагальнене (без прив'язки до галузі) поняття «зобов'язання», визначивши зобов'язання як «правовідносини, в яких зобов'язана особа на вимогу управленої особи зобов'язана здійснити певну дію чи утриматись від такої» [3, с. 150]. При цьому варто наголосити на тому, що в юридичній науці існує досить радикальний підхід, відповідно до якого категорія «зобов'язання» вважається приватноправовою і не може бути використана в публічному праві. Зокрема, такої позиції дотримуються Н.Ю. Голубєва [4], Н.П. Кучерявенко [5], О.П. Подцерковний [6], М.М. Сібільов [7].

Ми, своєю чергою, погоджуємося з дослідниками, які зазначали, що зобов'язання є категорією публічного права, але зі свого боку додамо, що зобов'язання в публічному праві потребує подальшого дослідження як саме категорії публічного права із встановленням принципів та способів його реалізації в суспільних відносинах.

Об'єктом цього дослідження є суспільні відносини, які врегульовані нормами права та спрямовані на реалізацію інтересів усього суспільства. **Предметом** дослідження є зобов'язання як один зі способів забезпечення реалізації завдань органів публічної влади – забезпечення економічної стабільності та добробуту населення.

Методологія дослідження. У проведенні цього дослідження використовувалась низка методів. Метод порівняння було використано у порівнянні підходів до категорії зобов'язання в різних галузях права, зокрема адміністративному, фінансовому, бюджетному тощо (поняття «зобов'язання» використовується в Конституції України [8], Бюджетному кодексі України [9], Податковому кодексі України [10], Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [11] та інших нормативно-правових актах). Формально-логічний метод був використаний у виведенні поняття зобов'язання у публічному праві, зокрема з використанням правил логіки було досліджено аспекти зобов'язання в публічному праві. Метод системно-структурного аналізу був використаний у дослідженні зобов'язання у публічному праві як системи відносин та інших пов'язаних елементів.

Викладення основного матеріалу. Термін «зобов'язання» (від лат. “obligatio”) походить з римського права та означає правові обмеження, що змушують виконати певні дії, відповідно до законів держави [12, с. 156]. Визначення характеру здійснення владою своєї компетенції має результатом обрання нею відповідних правових форм управління. Саме вони багато у чому свідчать про субординаційний чи координаційний характер відносин між органами влади та фізичними і юридичними особами, колективними суб'єктами (утвореннями). Правові форми управління формалізують і легалізують правові обов'язки, що дає змогу визначити взаємні права й обов'язки сторін у зобов'язанні. Такий підхід до окреслення зобов'язання надає можливість здійснити належне правове оформлення категорії зобов'язання та надати їй якісних правових ознак [2, с. 24].

Вітчизняне законодавство характеризується часто не лише безсистемністю, низькою якістю нормопроекування, але й невиправдано зростаючою кількістю легального понятійного апарату, що призводить до дисбалансу дефініцій законодавства й регулятивних приписів, збільшення їх кількості в актах судової влади. У такому разі «вузькі» поняття «фінансове зобов'язання», «бюджетне зобов'язання», «податкове зобов'язання» тощо, які використовуються в різних значеннях у чинному законодавстві, є типовим прикладом такого твердження [13, с. 88]. На нашу думку, використання вузьких дефініцій у межах окремої галузі права призводить до неправильного розуміння та використання тієї чи іншої категорії права, зокрема і категорії «зобов'язання».

Це дає нам змогу говорити про наявність об'єктивних передумов для розширення категоріального наукового апарату права. У цьому разі шляхом введення в правову науку поняття «зобов'язання у публічному праві (публічне зобов'язання)» та його осмислення в контексті публічного права [13, с. 86]. Для осмислення категорії «публічне зобов'язання» необхідно визначитись зі змістом правової категорії «зобов'язання». Так, поняття «зобов'язання» використовуються у багатьох галузях права як публічних, так і приватних. Але, своєю чергою, такі категорії мають вузьку галузеву спрямованість, що не підходить для вивчення зобов'язання саме як категорії публічного права. Впродовж тривалого часу зобов'язання вважалося винятково цивільно-правовою категорією, тобто безпеліційно відносилось до приватного права (зокрема, такої думки дотримувалися О.С. Юффе [14], Р.А. Майданник [15] та інші). Водночас спроби тлумачення «зобов'язання» як міжгалузевої категорії були здійснені Ж.В. Завальною [16], А.В. Красюковим [17], Ф.К. Савиної [18] та іншими. На нашу думку, у дослідженні категорії «зобов'язання в публічному праві (публічне зобов'язання)» доцільно використовувати узагальнене поняття «зобов'язання», отримане нами в попередніх дослідженнях [19, с. 30].

Нині деякі науковці не лише розглядають зобов'язання як міжгалузеве поняття, а й відзначили тенденцію до використання правових засобів сфери приватного права в нормотворчій діяльності в сфері публічного права [20, с. 561]. Слід прийняти до уваги, що окремі фахівці в царині публічного права відзначають неточність застосування поняття «зобов'язання» до відносин, побудованих на принципах влади і підпорядкування. Так, М.П. Кучерявенко вказав, що було б доцільніше замість терміна «зобов'язання» використовувати термін «обов'язок», який узагальнює всю систему обов'язків платника податків, пов'язаних зі сплатою податків і зборів [5, с. 242]. М.М. Сібільов у своїх дослідженнях зазначив, що використання правових засобів, які притаманні для приватного права, у публічному праві може призвести до руйнування законодавства, що діє у відповідній сфері [7, с. 417]. Ми, своєю чергою, не можемо погодитись з такими висновками окремих учених, оскільки перенесення правових категорій та явищ зі сфери приватного права до сфери публічного права є однією з ознак розвитку правової системи та її трансформації вслід за суспільними відносинами, які вона регулює. А тому таке перенесення є логічним етапом удосконалення правового регулювання суспільних відносин.

Одним з елементів, за яким правове явище можна віднести до сфери приватного чи публічного права, є інтерес (публічний чи приватний), заради якого і виникають правовідносини. Т.Т. Алієв зазначив, що категорія інтересу – «одна з основних соціологічних і юридичних категорій, за допомогою якої розкривається зв'язок між об'єктивними закономірностями і діями людей. Саме інтереси визначають напрям дії суб'єкта, формують мотиви його вчинків

і соціальної поведінки» [21, с. 9]. Справді, говорячи про інтерес як про правову категорію й аналізуючи теоретичні розробки представників різних галузей права, можна дійти висновку, що інтерес є складним і багатограним явищем, об'єктивною соціальною реальністю. Саме тому інтерес у праві розглядається з різних позицій: 1) як один із критеріїв розмежування приватного та публічного права; 2) як елемент, передумова або мета суб'єктивного права; 3) у вузькоматеріальному розумінні – як «благо», «вигода», «користь» [1, с. 82].

І.І. Янжул вважав, що наука публічного права завжди має спиратись на необхідність дотримання правильного співвідношення між дійсною цінністю послуг держави для життя народу і тим, у яку вартість такі послуги обходяться приватним господарствам. Тому цей основний принцип робить правильну побудову діяльності держави вкрай важким завданням, успішність виконання якого зумовлюється тільки великою обережністю і суворим осмисленням використуваних заходів [22, с. 49]. Також І.І. Янжул наголосив, що державна діяльність мусить мати на меті не тільки матеріальну мету – наповнення державних фондів, а й мету вишого порядку – постійне зростання народної добробуту, а тому має поступатися своїми матеріальними вигодами, коли вони перебувають у колізії з більш високими інтересами, що є складниками головної мети буття держави [22, с. 49].

Нині особливої актуальності набуває проблема забезпечення балансу приватних і публічних інтересів у правовому регулюванні суспільних відносин. Це зумовлено перш за все необхідністю реалізації принципу, закріпленого у статті 3 Конституції України, – «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [8]. Відповідно до цього як за приватноправового регулювання (яке спрямоване на забезпечення приватних інтересів), так і публічно-правового (що переслідує публічні інтереси) мають створюватися належні умови для повного задоволення інтересів суспільства, окремих осіб, гідного існування людини в державі. Таке прагнення є об'єктивним, адже «основне призначення держави міститься в побудові такої системи права, де враховувалися б інтереси всіх учасників цієї сфери суспільних відносин таким чином, щоб досягти необхідної організованості таких правовідносин та дотримання балансу приватних і публічних інтересів, а також відображення їх у чинному законодавстві» [21, с. 48]. Встановлення на конституційному рівні зазначеного принципу свідчить про те, що Україна обрала шлях формування правової системи, яка обов'язково передбачає і вимагає пошуку реальних засобів, які здатні забезпечити її ефективне і результативне функціонування. Це означає, що піддаючи державному регулюванню окремі відносини вкрай важливо: по-перше, достеменно визначити ті сфери суспільних зв'язків, упорядкування державою яких призведе до економічного зростання і підвищення добробуту населення держави; по-друге, чітко встановити допустимі межі такого регулювання [23, с. 103].

Як зазначають окремі науковці, вперше право на приватне (*jus privatum*) і публічне (*jus publicum*) було розділене в класичний період римського права [24, с. 11]. Не зважаючи на те, що розподіл правових явищ на приватні і публічні є одним з найбільш ранніх, у юридичній науці поки так і не сформувались підстави (ознаки, критерії) такої класифікації та до цього часу остаточно ця проблема не вирішена. Зумовлюється це тим, що такий поділ має не лише спеціально-юридичну природу, яка вимагає теоретичної аргументації, але і сутність, що виходить за межі власне юри-

дичної науки, яка зумовлює її філософське усвідомлення й ідеологічне обґрунтування [25, с. 93].

Вченими, які досліджували зобов'язання, виділяються залежно від критерію галузевої належності такі види зобов'язань, як цивільні, фінансові, податкові, бюджетні тощо. За критерієм наявності чи відсутності публічного інтересу виділяються публічні та приватні зобов'язання. Так, наприклад, до публічних можна віднести фінансові, податкові, бюджетні зобов'язання, тобто ті, де наявний публічний інтерес – інтерес всього суспільства, а не окремої особи. Також, на нашу думку, додатковим (факультативним) критерієм може бути наявність органу публічної влади як сторони в зобов'язанні.

Публічне право зазвичай рідше є предметом наукових досліджень порівняно з правом приватним. Проте є окремі розвідки стосовно поняття, структури публічного права тощо. Але загалом слід констатувати наявність більш жвавого інтересу науковців до приватного права порівняно з публічним, доказом чого є низка публікацій щодо загальної характеристики приватного права, його історії та традицій, сфер і засобів застосування тощо [26, с. 36].

Для характеристики публічних правовідносин загалом і публічних зобов'язань зокрема необхідно звернутися до характеристики публічного права. Як вказують окремі науковці, для характеристики цієї категорії, яка є досить складною, не досить лише вказувати на те, що воно стосується тільки інтересів чи становища держави загалом. Слід враховувати, що однією з визначальних рис публічного права є імперативний метод регулювання правовідносин, складовими частинами якого виступають: жорстка окресленість поведінки суб'єктів, застосування так званого «позитивного зобов'язування», застосування заборони як методу формування поведінки суб'єктів, використання таких стимулів, як примус і переконання. Імперативний метод, якому притаманна низка ознак, визначає природу, сутність публічного права [26, с. 39].

Низка науковців намагались окреслити ознаки публічного права як явища правової дійсності та як правової категорії. На нашу думку, найбільш вдало систему ознак для публічного права надала О.І. Харитоновна, яка вказала, що публічному праву загалом, як і окремим явищам публічного права, притаманні такі ознаки:

1) формування та використання владних відносин, за яких норми приймаються та реалізуються за принципом «команда–виконання». Суб'єкт прийняття обов'язкових рішень не зв'язаний згодою сторони, якій вони адресовані. Більше того публічні правовідносини виникають зазвичай всупереч бажанню іншої сторони [26, с. 39];

2) суб'єкти публічного права жорстко зв'язані законами, сфера їх діяльності окреслена правовими рамками, вони мають право діяти на свій розсуд винятково у встановлених межах повноважень. Тут діє принцип, протилежний принципу приватного права: «можна тільки те, що дозволено», має місце закритий перелік повноважень [26, с. 40];

3) для правового регулювання у публічному праві характерним є позитивне зобов'язування, тобто покладення на суб'єктів публічного права обов'язку діяти в певному напрямі для досягнення тієї чи іншої мети. Це зобов'язування може бути як загальнонормативним, так і мати значення конкретного припису [26, с. 40];

4) досить часто імперативний метод проявляється у забороні певних дій [26, с. 40].

На думку О.І. Харитоновної, «публічне право – це така правова сфера, в основі якої лежать державні інтереси, тобто сама побудова і діяльність держави як публічної влади, регламентація діяльності державного апарату, посадових осіб, державної служби, кримінальне переслідування

правопорушників, кримінальна та адміністративна відповідальність тощо, — інститути, що побудовані у вертикальній площині, на засадах влади і підпорядкування, на принципах субординації» [26, с. 40]. Тому для публічного права характерним є «специфічний юридичний порядок, порядок «влади — підпорядкування», відповідно до якого особи, що мають владу, можуть однобічно та безпосередньо, без будь-яких додаткових рішень інших інстанцій, визначати поведінку інших осіб, і вся система владно-примусових установ має силою примусу забезпечувати повну і точну реалізацію приписів влади, а всі інші особи — їм підкоряться. Звідси і всі інші принципи публічного права: відмінність у правовому статусі осіб, ієрархічність становища і різний обсяг владних повноважень у владних суб'єктів, наявність власної («відомчої») юрисдикції, відсутність орієнтації на вирішення спірних питань незалежним судом» [26, с. 40].

Також О.І. Харитонова вказала, що можна визначити публічне право як сукупність правових норм, що становлять особливу функціонально-структурну систему, яка з метою врегулювання і захисту суспільних інтересів за допомогою розпоряджень переважно імперативного характеру регламентує відносини за участю держави, а також між суб'єктами, які є частиною державного апарату або перебувають у відносинах влади і підкорення [27, с. 179]. Зі свого боку можемо погодитись із вказаними твердженнями лише частково, оскільки, на нашу думку, така характеристика публічного права не враховує окремі новачі публічно-правових відносин, зокрема наявності публічних правовідносин координаційного типу з горизонтальною структурою, тобто таких правовідносин, які складаються між органами держави (публічної адміністрації) і окремими суб'єктами (фізичними та юридичними особами), та виникають з підстав невиконання органами держави своїх обов'язків та завдань, внаслідок чого у таких суб'єктів виникає право отримати справедливе відновлення порушених прав, що частково характеризує правове явище зобов'язань у публічному праві.

Підстави виникнення зобов'язань у публічному праві мають істотний імперативний складник. Так, у статті 19 Конституції України вказано, що «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [8]. Згідно з пунктом 7 частини 1 статті 2 Бюджетного кодексу України, «зобов'язання визначається як будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому» [9]. Відповідно до підпункту 14.1.156 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України «податкове зобов'язання — сума коштів, яку платник податків, зокрема податковий агент, має сплатити до відповідного бюджету як податок або збір на підставі, в порядку та строки, визначені податковим законодавством (зокрема, сума коштів, визначена платником податків у податковому векселі та не сплачена в установленний законом строк)» [10]. Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» в абзаці 5 частини 1 статті 1 зазначено, що з точки зору обліку зобов'язання — це «заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди» [11].

Гарантії виконання зобов'язань у публічному праві можуть допускати безпосереднє застосування державного примусу. Разом з тим необхідно вказати також сутнісні оз-

наки зобов'язання, які не можуть бути відкинуті у разі переміщення зобов'язальної конструкції із приватноправової сфери в публічно-правову. Саме їх відсутність чи наявність може свідчити про те, що правовідносини (не важливо, приватні чи публічні) можуть розглядатися як зобов'язання. По-перше, через зобов'язання опосередковують економічні відносини, пов'язані з обігом різноманітних матеріальних благ. Такий обіг, на нашу думку, може бути примусовим і імперативним, або у ньому можуть переважати юридична рівність сторін, автономія їх волі та диспозитивність. По-друге, відносини, які характеризуються як зобов'язання, можуть бути відносними, тобто в них може бути визначеність обох сторін: як управленої (кредитора), так і зобов'язаної (боржника), а може бути й ускладнений суб'єктний склад. Визначеність сторін не означає їхню одиничність. Кожна зі сторін може бути представлена множинністю осіб, але ця множинність не має бути неокресленою [28, с. 93].

Висновки. Зобов'язання як правове явище має ознаки, які дають змогу віднести його як до приватного, так і до публічного права. Якщо думки про те, що зобов'язання є приватноправовим явищем з'явилися ще в римському праві, то ідея про можливість віднесення зобов'язання до сфери публічного права вченими почала висловлюватись не так давно. На нашу думку, можна говорити про наявність такої правової категорії, як «зобов'язання у публічному праві», оскільки вона має ознаки та риси, які дають змогу характеризувати її саме як публічно-правове явище та відокремити від інших подібних категорій. Зокрема, такими рисами можна вважати: наявність суб'єктів владних повноважень, які виступають стороною зобов'язання в публічному праві; можливість застосування щодо необмеженого кола осіб; можливість використання імперативного методу. Поняття ж «зобов'язання у публічному праві» можна визначити як урегульовані нормами публічного права суспільні відносини між правосуб'єктними суб'єктами, у яких наявні відмінності у правовому статусі, різний обсяг повноважень, власна («відомча») юрисдикція, яка надана суб'єкту для виконання покладених на нього завдань і функцій, а також відносини координаційного типу, які виникають, змінюються і припиняються на підставі визначених юридичних фактів щодо як майнових, так і немайнових об'єктів, внаслідок чого в однієї зі сторін виникає обов'язок вчинити певні дії чи утриматись від їх вчинення, невиконання якого є підставою для застосування засобів юридичної відповідальності, зокрема державного примусу. Результати нашого дослідження можуть бути використані для удосконалення чинного законодавства України, зокрема для усунення суперечливих норм щодо статусу та відповідальності сторін у публічних відносинах, суб'єктом яких є орган публічної влади, а також в усуненні неоднакового використання категорії зобов'язання в різних нормативних актах.

Список використаної літератури:

1. Гетманцев Д.О. Фінансово-правове зобов'язання як окрема категорія фінансового права: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2011. 366 с.
2. Гергельок Н.Т. Сутність адміністративно-правових зобов'язань органів виконавчої влади в Україні. Юридична Україна. 2014. № 9. С. 24–28.
3. Завальна Ж.В. Щодо питання про юридичну природу зобов'язання. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 147–150.
4. Голубева Н.Ю. Застосування поняття «зобов'язання» в праві та законодавстві. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 3. С. 78–82.
5. Кучерявенко Н.П. Налоговое право: учеб. Х.: Легас, 2001. 1108 с.

6. Подцерковний О.П. Універсалізація поняття зобов'язання як фактор розвитку галузей права. Наукові праці Одеської національної юридичної академії / голов. ред. С.В. Ківалов; МОН України, ОНЮА. Одеса: Юрид. л-ра, 2009. Т. 8. С. 192–201.
7. Сібільов М.М. Договірне зобов'язання та його виконання. Вісник Академії правових наук України. 2003. № 2–3 (33–34). Х.: Право, 2003. С. 414–424.
8. Конституція України від 28 червня 1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
9. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. ВВР. 2010. № 50–51. Ст. 572.
10. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. ВВР. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.
11. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. ВВР. 1999. № 40. Ст. 365.
12. Макачук В.С. Римське приватне право: навч. посіб. К.: Атіка, 2007. 256 с.
13. Гетманцев Д.О. Категорія «фінансово-правове зобов'язання» в науці фінансового права. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2011. № 4 (7). С. 85–90.
14. Иоффе О.С. Обязательственное право М.: Юридическая литература, 1975. 880 с.
15. Майданик Р.А. Місце зобов'язань в праві України. Підприємництво, господарство і право. 2006. № 4. С. 3–7.
16. Завальна Ж.В. Використання логіко-лінгвістичного методу щодо визначення сутності поняття «зобов'язання». Публічне право. 2013. № 1. С. 264–269.
17. Красюков А.В. Обязательство как межотраслевая категория. Вестник Воронежского государственного университета. 2008. № 2. С. 237–245.
18. Савиньи Ф.К. Обязательственное право / пер. с нем. В. Фуксаи, Н. Мандро. С-Пб.: Юридический центр Пресс, 2004. 365 с.
19. Сінянський К.П. Зобов'язання як теоретико-правова категорія. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 39 (2). С. 25–31.
20. Хозяйственное право: учеб. / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, К.С. Хахулин и др.; под ред. В.К. Мамутова. К.: Юринком Интер, 2002. 910 с.
21. Алиев Т.Т. Соотношение частных и публичных интересов в условиях реформирования законодательства Российской Федерации: монография / Т.Т. Алиев, О.Ю. Бакаева, Ю.В. Калитина и др.; под общ. ред. О.Ю. Бакаевой. М.: Юрлитинформ, 2010. 264 с.
22. Янжул И.И. Основные начала финансовой науки: Учение о государственных доходах. М.: Статут, 2002. 555 с.
23. Макух О.В. До проблеми забезпечення балансу приватних і публічних інтересів при регулюванні фінансових відносин (на прикладі рішень Європейського суду з прав людини). Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. № 2 (14). 2016. С. 103–111.
24. Новицкий И.Б. Римское частное право: учеб. / И.Б. Новицкий, И.С. Перетерский. М.: ИКД «Зерцало-М», 2012. 560 с.
25. Черепахин Б.Б. Труды по гражданскому праву. М.: Статут, 2001. 479 с.
26. Харитонов О.І. Поняття і ознаки публічних правовідносин. Вісник Академії правових наук України. Х.: Право, 2002. № 1(28). С. 36–46.
27. Харитонов О.І. До питання про визначення поняття публічного права. Актуальні проблеми політики. Одеса, 2000. Вип. 8. С. 177–180.
28. Афанасьев М.В. О понятии обязательства в публичном праве. / М.В. Афанасьев, А.С. Емельянов. Вестник Тюменского государственного университета. Право. 2014. № 3. С. 87–97.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Сінянський Костянтин Павлович – аспірант кафедри міжнародного, європейського права та цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету;

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Sinianskiy Kostiantyn Pavlovich – Postgraduate student at the Department of International, European and Civil Law Institute of Law of Sumy State University;

sinyanskiy@gmail.com